

TENTO PROJEKT JE SPOLUFINANCOVÁN EVROPSKÝM SOCIÁLNÍM FONDEM EU A STÁTNÍM ROZPOČTEM ČESKÉ REPUBLIKY

PRO PLNÝ ŽIVOT 2008

Sborník referátů mezinárodní konference věnované problematice pomoci sluchově postiženým studentům v přípravě a vlastním studiu na vysoké škole

FOR THE FULL LIFE 2008

Proceedings of international conference focused on the problem of assistance to aurally-handicapped students in their preparation and study at universities

OSTRAVSKÁ UNIVERZITA V OSTRAVĚ
OSTRAVA 10.6.2008

Conference organizována v rámci projektu EQUAL "Vývoj a zavedení systému celoživotního vzdělávání osob s postižením sluchu, vč. vzdělávání zdravých osob, které s handicapovanými osobami přicházejí do kontaktu".

Číslo projektu EQUAL/2/07;CZ.04.4.09/3.1.00.4/0008

© Ostravská univerzita v Ostravě
© Editor: Ing. Zdeňka Telnarová, Ph. D.

ISBN 978 – 80 – 7368 – 437 – 2

Tarcsiová Darina :

Študenti so sluchovým postihnutím na Pedagogickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislava

KLúčové slová : vysokoškolské vzdelávanie, študenti so sluchovým postihnutím, prijímacie pohovory, vlastné štúdium,

Abstrakt : V príspevku sa rozoberajú faktory, ktoré ovplyvnili proces vytvárania podmienok pre študentov so sluchovým postihnutím vo vysokoškolskom prostredí (zmeny paradigiem špeciálnej pedagogiky a sociálne, politické a ekonomické zmeny v spoločnosti). Následne sa rozoberajú rozdiely medzi vysokoškolským prostredím a možnosťami pozitívneho ovplyvňovania pre potreby študentov so špeciálnymi výchovno- vzdelávacími potrebami. Poslednú časť príspevku tvoria skúsenosti s touto problematikou na Pedagogickej fakulte Univerzity Komenského a informácie o projekte VIA LUCIS.

Politické, ekonomické a sociálne zmeny na konci 20. storočia v bývalom Československu, ale aj zmeny paradigiem špeciálnej pedagogiky v 70. a 80. rokoch 20. storočia, okrem iného, priniesli aj nové výzvy a nové pohľady na vzdelávanie detí, žiakov a študentov so zdravotným postihnutím, sluchovo postihnutých nevynímajúc. V oveľa väčšej miere sa v súčasnosti stretávame so žiakmi a študentmi, ktorí celú alebo časť školskej dochádzky absolvovali/absolvujú v podmienkach bežných škôl. Diskutuje a píše sa o podmienkach pre integrované vzdelávanie, výsledkoch vzdelávania a výchovy dosiahnutých v týchto podmienkach, ale aj o postojoch študentov, učiteľov a rodičov k integrovanému vzdelávaniu (napr. Učeň, 1997, Požár, 1999, Kmeť, 2000, Zborteková, 2003, Tarcsiová, 2001 – b, Strategický materiál...2005).

S vyššie spomenutými spoločenskými zmenami sa viac otvorili aj možnosti vysokoškolského vzdelávania pre študentov so zdravotným postihnutím. V súvislosti s vysokými školami si je potrebné uvedomiť niekoľko špecifik :

- vysokoškolské vzdelávanie je v súčasnosti (a pravdepodobne aj do budúcnosti) možné jedine v integrovaných podmienkach,
- na vysokých školách sa stretávajú nielen študenti s rozličným druhom a stupňom zdravotného postihnutia, ale aj študenti z rozličného vzdelávacieho prostredia a s rozličnými predchádzajúcimi skúsenosťami z tohto prostredia,
- zvládnutie vysokej školy je často náročné aj pre intaktných študentov, pretože je založené na samoštúdiu, na zodpovednosti a schopnosti riešiť samostatne množstvo problémov,

- legislatíva o štúdiu študentov na vysokých školách sa vytvárala oveľa neskôr a v súčasnosti ešte nie je väčšinou uspokojivo doriešené financovanie a vytvárania podporného systému pre študentov so zdravotným postihnutím.

Problematike vzdelávania študentov s postihnutím na vysokých školách sa venuje pozornosť vo väčšine štátov Európy a je aj súčasťou politiky Európskeho parlamentu. V roku 1988 bola založená organizácia FEDORA so sídlom v Belgicku, ktorá sa zaoberá všetkými aspektmi vysokoškolského vzdelávania v Európe. Jedna z jej pracovných skupín /FEDORA - Equal Opportunities/ sa venuje špecificky problematike vysokoškolského vzdelávania študentov s postihnutím, ich výmenným pobytom, zamestnávaniu... V niektorých štátoch Európy existujú aj národné organizácie zaoberajúce sa touto problematikou /napr. V. Británia - SKILL/.

Tejto problematike sa u nás začala venovať pozornosť až v 90. rokoch 20. storočia (Krahulcová 1994/95, Mendelová, 1996, Faberová – Václavík – Bartošová, 2002, Vitásková, 2002, Kocúrová – Čabalová, 2003) na rozdiel od Západnej Európy, kde to bolo už na konci 70. rokov (napr. Disability Statement, 1998, Lang, 2002). Podpora vysokoškolského vzdelávania je zakotvená aj v Štandardných pravidlách na vytváranie rovnakých príležitostí prijatých Valným zhromaždením OSN, ku ktorým sa prihlásila aj naša republika.

V Slovenskej republike sa v roku 2000 vytvorili (v rámci projektu podporovaného Ministerstvom školstva SR) pozície koordinátorov na jednotlivých fakultách vysokých škôl, ktorí sú jednou z možností ako pomôcť študentom so zdravotným postihnutím. Koordinátori sú vo väčšine prípadov vysokoškolskí učitelia, na ktorých je možné sa obrátiť na získanie informácií o možnostiach štúdia na príslušnej fakulte, riešiť prípravu prijímacích pohovorov, resp. neskôr aj samotné štúdium.

O problematike vysokoškolského vzdelávania študentov so sluchovým postihnutím u nás, ale aj vo svete sa začalo hovoriť oveľa neskôr ako o iných druhoch zdravotného postihnutia. Pravdepodobne je to tým, že pre štúdium na vysokej škole je potrebné zvládnuť čítanie s porozumením a mať primerane zvládnutý jazyk majority (aspoň v písomnej forme). V rámci teórie aj praxe sa rozoberajú viaceré oblasti, jednou z nich je skúmanie faktorov, ktoré podmieňujú úspešnosť, resp. neúspešnosť študentov so sluchovým postihnutím vo vyššom, resp. vysokoškolskom vzdelávaní. Nazdávame sa, že napriek tomu, že v súčasnosti sa deklaruje, že nepoznáme všetky faktory, ktoré tento proces ovplyvňujú, na základe doterajších výskumov sa identifikovali niektoré z nich :

- akademické zručnosti nadobudnuté na základných a stredných školách,
- servisný systém (tlmočníci posunkového jazyka, artikulační tlmočníci, zapisovatelia,

- poradcovia....),
- sociálne zručnosti,
 - trvanie študijného programu,
 - komunikačné zručnosti, hlavne v súvislosti s možnosťami zapojenia sa do diskusie,
 - schopnosť seba presadenia sa,
 - schopnosť využívať technické prostriedky,
 - socio – ekonomický status rodiny a „adaptácia „ rodiny na hluchotu (H.G.Lang,2002, J. Napier, 2002, S. Powers, 2003).

Ak hovoríme o problematike študentov so sluchovým postihnutím na vysokých školách hovoríme vlastne o dvoch relatívne samostatných oblastiach :

1. prístup k vysokoškolskému štúdiu

- výber študijného odboru
- vlastné prijímacie konanie

2. vlastné štúdium

Nazdávam sa, že nielen u nepočujúcich, ale aj u počujúcich by malo by rozhodovanie o vysokoškolskom štúdiu dlhodobým procesom, pri ktorom v dostatočnom časovom predstihu si musí uchádzač zistiť :

- informácie o charaktere a obsahu štúdia, možnosti uplatnenia v praxi,
- predpokladané poznatky a zručnosti potrebné na zvládnutie štúdia,
- posúdenie vybraného odboru z hľadiska technickej náročnosti štúdia /napr. či v rámci štúdia nie je predmet ktorý nie je schopný absolvovať, napr. hudobná výchova na 1. stupni základnej školy a akým spôsobom sa to dá riešiť...,
- požiadavky na prijímacie pohovory.

Získať vyššie spomenuté informácie môže študent najlepšie na konkrétnej fakulte, katedre, resp. prostredníctvom informácií na webovej stránke vzdelávacej inštitúcie. Budúci študent sa rozhoduje v konečnom dôsledku sám, výber študijného odboru môže veľmi ovplyvniť nielen spôsob jeho štúdia, ale aj neskôr pracovné uplatnenie. Je potrebné brať do úvahy pri ktorých odboroch je sluch absolútne nevyhnutný a pri ktorých je možné sa aj s poruchou sluchu uplatniť. V tejto fáze by som odporúčala veľmi reálny pohľad s uvedením si svojich silných a slabých stránok a aj diskusiu so sluchovo postihnutými absolventmi. Aby boli

sluchovo postihnutí úspešní a absolvovali vysokú školu je potrebné, aby primárne oni samotní k tomu prispeli zodpovednou prípravou, pričom modifikácia prijímacích pohovorov im môže pomôcť zvládnuť prvú bariéru, ktorú musia prekonať.

V prípade uchádzača so sluchovým postihnutím sú možnosti modifikácie nasledovné :

- **alternatívy na prijímacích pohovoroch** - individuálne pohovory, predĺžený čas, písomná odpoveď namiesto ústnej, prítomnosť a využívanie tlmočníka posunkového jazyka, artikulačného tlmočníka, použitie dostupnej techniky.....
- **presná informovanosť** - u študentov s poruchou sluchu najčastejšie môže dôjsť k problémom, pri tzv. "náhodných informáciách". Sú to väčšinou spresňujúce, doplňujúce informácie, ktoré sa povedia počas dňa, ale študenti s poruchou sluchu, ak na ne nie sú upozornení, tak ich nezaregistrujú, zaregistrujú skreslene, alebo neskoro, čo môže niekedy negatívne ovplyvniť výsledok prijímacieho konania.

Aby sa mohli prijímacie pohovory alternatívnym spôsobom pripraviť, musia konkrétne katedry o daných uchádzačoch vedieť. Je preto v záujme budúcich študentov, aby sa sami iniciatívne o spôsob prijímacích pohovorov zaujímali a veľmi otvorene hovorili o svojich možnostiach a obmedzeniach. Na druhej strane, každý uchádzač o štúdium na vysokej škole si musí byť vedomý toho, že sa stretne s problémami, ktoré mu budú sťažovať jeho štúdium /nedostatok literatúry, termíny skúšok, zápočtov, rozvrh hodín s veľkými pauzami..../, ktoré sú spoločné pre všetkých a nesúvisia s jeho stratou sluchu. Túto skutočnosť spomínam preto, že niekedy sa stretávame s tendenciou takéto bežné problémy nadhodnocovať a chápať ich ako dôvod, prečo som si určité študijné povinnosti nemohol splniť a na základe toho žiadať preloženie povinnosti.

V súčasnosti sa u uchádzačov stretávame s týmito problémami :

- nízka informovanosť o spôsobe a o rozsahu štúdia na vysokej škole, s čím súvisí nereálnosť niektorých ich predstáv,
- veľmi neskoré rozhodnutie sa pre vysokoškolské štúdium,
- nedostatok zručností potrebných pre vysokoškolské štúdium /vyhľadávanie literatúry v knižnici, práca s literatúrou, robenie si poznámok z kníh..../,
- úroveň zvládnutia čítania s porozumením u odborného textu,
- veľmi slabé základy cudzieho jazyka,

- príliš veľká záťaž v poslednom ročníku /maturita a prijímacie pohovory/, ktorá neumožňuje sa vždy kvalitne pripraviť na oboje,
- v niektorých prípadoch aj vôľové vlastnosti.

Dôležité si je uvedomiť, že na študenta so sluchovým postihnutím nebudú na prijímacích pohovoroch, ale ani počas štúdia kladené nižšie požiadavky ako na počujúcich študentov, musí teda zvládnuť obsah a rozsah daný študijným programom, v spolupráci s ďalšími zainteresovanými sa vytvoria podmienky, za ktorých ich prístup k študijnému obsahu bude bezproblémový / tlmočník posunkového jazyka, artikulačný tlmočník, xerox poznámok, dostatočné množstvo študijnej literatúry, určité technické vymoženosti...../.

V rámci **vlastného štúdia** je dôležitý začiatok. Študent so sluchovým postihnutím potrebuje oveľa viac informácií, potrebuje vysvetliť určité úlohy na konkrétnych situáciách, dôležité je aby si čo najskôr uvedomil rozdiel medzi strednou a vysokou školou, ale zároveň si musí byť vedomý toho, že preňho vysokoškolské štúdium znamená sústavne štúdium, že celý rozsah učiva nie je schopný zvládnuť v priebeh skúškového obdobia, resp. tesne pred priebežnou, alebo záverečnou písomkou.

Napriek skutočnosti, že v oblasti vysokoškolského vzdelávania sluchovo postihnutých, vo svete, ale aj u nás, badať určitý posun, vo všeobecnosti sa poukazuje aj na množstvo problémov, ktoré sa vyskytujú vo všetkých štátoch sveta :

- napriek deklarovaniu podporných služieb, tieto nie sú prístupné všetkým študentom, ktorí ich potrebujú a rozporuplná je aj ich kvalita,
- podporné služby pre sluchovo postihnutých sú veľmi drahé, pretože sa jedna vo zvýšenej miere o personálnu pomoc, ktorá často slúži len jednému študentovi na rozdiel od iných študentov, kde môže slúžiť aj väčšiemu počtu, preto nie sú prístupné na všetkých vysokých školách,
- chýbajú kvalifikovaní tlmočníci posunkového jazyka práve vo vysokoškolských inštitúciách, ktorí samotní by mali byť absolventmi vysokoškolského štúdia, v ideálnom prípade aspoň príbuzného odboru,
- diskutuje sa o efektívnosti tlmočnických služieb v kolektíve a nakoľko sa nepočujúci študent môže zapojiť do diskusie na kurze,
- diskutuje sa o tom, akú formu posunkovej komunikácie použiť vo vysokoškolskom prostredí,

- chýbajú artikulační tlmočníci pre potreby nedoslýchavých študentov,
- diskutuje sa o technológiach, ktoré by mohli sluchovo postihnutým študentom pomôcť (internet, e-mail, skryté titulkovanie v TV, titulkovanie v reálnom čase...),
- v neposlednom rade sa diskutuje o kvalite vzdelávania, ktorú poskytujú základné a stredné školy a nakoľko sú tieto schopné pripraviť študentov so sluchovým postihnutím na vysokoškolské štúdium.

Okruhy, ktoré sme spomenuli, sa dopĺňajú aj okruhmi problémov, ktoré uvádzajú samotní študenti, ako problémy, ktoré im sťažujú štúdium na VŠ :

- nepoznanie základných pravidiel komunikácie so sluchovo postihnutými, zo strany intaktnej spoločnosti,
- nepochopenie dôsledkov sluchového postihnutia v reálnom živote,
- nedostatok študijnej literatúry,
- nedostatok tlmočníkov posunkového jazyka,
- neschopnosť plnohodnotne sa zapojiť do diskusie v rámci väčších skupín študentov,
- nutnosť spoľahnúť sa na spolužiakov, že im nezabudnú „náhodné informácie“ zo strany učiteľov, resp. spolužiakov povedať (Géciová, 2002, Janíčková, 2004).

Individuálne skúsenosti pedagógov, ale aj intaktných študentov veľmi ovplyvňujú ich postoj k týmto študentom. V poslednom období sa nestretávame s apriori odmietavým postojom, práve naopak, veľa učiteľov už má vlastné skúsenosti, dokážu v oveľa väčšej miere si predstaviť, čo to bude pre nich znamenať, niektorí naopak nevidia vôbec žiadny problém s takýmito študentmi, poukazujú na tých, ktorí už školu absolvovali.

Zásadný pokrok sa dosiahol v oblasti vysokoškolskej legislatívy. **Zákon č. 131/2002 Z. z.** o vysokých školách a o zmene a doplnení niektorých predpisov rieši vytváranie podmienok pre študentov so zdravotným (sluchovým postihnutím), na vysokých školách, pričom je dôležité uvedomenie, že ich špeciálne výchovno – vzdelávacie podmienky sa majú napĺňať bez zníženia nároku na ich študijný výkon (§ 100). Vysoké školy pre tieto potreby majú, v prípade kladného hospodárskeho výsledku, vytvárať fond pre študentov so zdravotným postihnutím, s pomocou ktorého by bolo možné financovať ich špeciálno- pedagogické potreby (personálna a materiálna pomoc). V prípade predĺženia štandardnej dĺžky štúdia osoby so zdravotným postihnutím nemusia platiť, v tom prípade, ak predĺženie štúdia priamo súvisí s ich zdravotným postihnutím.

V súvislosti s rozvíjaním možnosti vyššieho vzdelávania študentov so zdravotným postihnutím, na Pedagogickej fakulte Univerzity Komenského sa realizuje v rokoch 2006 - 2008 projekt Európskeho sociálneho fondu, pod názvom VIA LUCIS, ktorý pozostáva z dvoch častí.

Prvým okruhom je rozšírenie poznatkov pracovníkov jednotlivých inštitúcií (stredné školy, vysoké školy, pedagogicko-psychologické poradne, špeciálne pedagogické poradne) o špecifiká práce so študentmi so špeciálnymi výchovno- vzdelávacími potrebami a dôsledkoch jednotlivých skupín zdravotného postihnutia s užším zameraním na vzdelávanie v podmienkach vysokých školách.

Druhým okruhom je príprava samotných študentov stredných škôl so špeciálnymi výchovno- vzdelávacími potrebami na vzdelávanie a pôsobenie v prostredí vysokých škôl. Študentom so špeciálnymi výchovno- vzdelávacími potrebami je v rámci *Centra pomoci študentom i* poskytovaný vysoko odborný, kvalitný a komplexný poradenský servis. Obsahom uvedenej časti projektu sú pravidelné stretnutia špeciálnych pedagógov so študentom so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami, uchádzajúcim sa o štúdium na vysokej škole.

Medzi kľúčové princípy poradenskej intervencie u uchádzačov a študentov na VŠ patria:

- (a) rešpektovanie princípu aktivity, kreativity a sebaurčenia študentov,
- (b) kooperácia odborníkov a tímová práca,
- (c) ponuka rôznych foriem pomoci,
- (d) prehĺbenie prepojenia teórie a praxe,
- (e) dôraz na samostatnosť študenta.

Časť projektu zameraná na poradenské aktivity pre študentov so špeciálnymi výchovno – vzdelávacími potrebami je koncipovaná do jednotlivých modulov, ktorých obsahom sú nasledujúce oblasti:

Modul 1: včasný kontakt s klientom, identifikácia špeciálnych výchovno-vzdelávacích potrieb, diagnostika študenta, prevencia ďalšieho poškodenia, analýza sociálneho prostredia a jeho podpory, zapojenie rodinných príslušníkov so poradenského procesu, zorientovanie sa v možnostiach štúdia, poradenstvo v otázkach štúdia, možnosti mobility študentov (špeciálne granty), možnosti výhod – ako využívať možnosti vyplývajúce z preukazu zdravotne ťažko postihnutého (ZŤP) na vysokej škole, možnosti získania finančnej podpory z Fondu pre zdravotne ťažko postihnutých, možnosti úpravy literatúry do elektronickej prípadne haptickej

podoby, zoznámenie sa so sortimentom špeciálnych optických, rehabilitačných, kompenzačných a iných pomôcok a s možnosťami ich získania, dostupnosť služieb.

Modul 2: kariérne poradenstvo a možnosti pracovného uplatnenia podľa zvoleného odboru štúdia, identifikácia možností, schopností a zručností pre daný odbor.

Modul 3: konkretizácia optimálnej materiálnej vybavenosti študenta, typizácia iných potrieb študenta súvisiacich s jeho štúdiom a súčasne postihnutím, možnosti získania potrebných zručností súvisiacich s používaním výpočtovej techniky, špeciálneho softwaru, špeciálnych pomôcok.

Modul 4: tréning komunikačných zručností potrebných ku štúdiu na vysokej škole, podpora sociálnych zručností, konkrétna príprava na prijímacie pohovor

Modul 5: Tréning prijatých študentov v oblasti orientácie a samostatného pohybu, získavanie nových informácií, oboznamovanie sa so špecifikami vzdelávania na UK s bližším zameraním na riešenie špecifických potrieb každého študenta

Napriek skutočnosti, že na Pedagogickej fakulte pracuje niekoľko koordinátorov (zvlášť pre každú skupinu zdravotného postihnutia) vyššie spomenutý projekt má prispieť k skvalitneniu tohto poradenstva a k vytvoreniu adekvátnych technických podmienok. Otázkou naďalej ostáva vytvorenie personálnych podmienok, hlavne zabezpečenie tlmočníkov posunkového jazyka a artikulačných tlmočníkov.

Zoznam literatúry :

Disability Statement, University of Central Lancashire, August 1998.

FABEROVÁ, M. – VÁCLAVÍK, V. – BARTOŠOVÁ, I. .Evaluace studia a postoje studentu ke vzdělávání na ÚPPPV. In: *E-Pedagogium (on-line)*, 2002,roč.2,č.1 – mimořadné.

Dostupné na [www < http://epedagog.upol.cz/epedl.2002/mimo/clanek06.htm>](http://epedagog.upol.cz/epedl.2002/mimo/clanek06.htm)

GÉCIOVÁ, S. : Štúdium na vysokej škole a tlmočník posunkovej reči I. In: Tarcsiová, Košútová /eds./ : Rukoväť tlmočníkov posunkovej reči II, Effeta, Nitra, 2002, s. 77 –79.

JANÍČKOVÁ, D. : Štúdium sluchovo postihnutých na Pedagogickej fakulte UK v Bratislave. In : Zikl, P. : Nové trendy v oblasti sekundárneho a terciálneho vzdelávania sluchovo postihnutých. Gaudeamus, Hradec Králove, 2004, s. 23 – 27.

KOCÚROVÁ,M. – ČABALOVÁ,D. : *Handicapovaní na univerzitě*. 2003 [Citované dňa 25.3.2005] Dostupné na : < [http:// handicap.zcu.cz/HandicapnaU1.htm](http://handicap.zcu.cz/HandicapnaU1.htm)>

KMEŤ,M.: Niektoré pedagogické činitele školskej integrácie v hodnotení učiteľov. In: *Psychológia a patopsychológia dieťaťa*, 35,2000,č.3,s. 272-278.

KRAHULCOVÁ, B. : Perspektivy a možnosti zlepšenie studijných podmienok pro vysokoškolské studenty se sluchovým postižením. In : *Speciální pedagogika*, 5, 1994/95, č.5, s. 30-35.

LANG, H.G. : Higher Education for Deaf Students : Research Priorities in the New Millenium. In: *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*, VII, č. 4,2002, s. 268 –280.

Manuál : Podporné centrum pre zrakovo postihnutých študentov. [Citované dňa 3.1.2005]

- Dostupné na : < <http://cezap-www.fmph.uniba.sk> >
- Medzinárodná klasifikácia funkčnej schopnosti, dizability a zdravia. Bratislava :EKOVYS, 2002, 186 s. ISBN 80-968689-1-8
- MENDELOVÁ, E.: *Podporné centrum pre zrakovo postihnutých študentov na Univerzite Komenského – trojročné skúsenosti*. In. *Integrácia študentov s poruchami zraku na vysokej škole – problémy a skúsenosti*, Bratislava: MFF UK, 1996, s.17-24.
- NAPIER, J.: University Interpreting : Linguistic Issues for Consideration. In *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*, VII. č. 4, 2002, s. 281 –302.
- POŽÁR, L.: Školská integrácia a kvalita života postihnutých. In: *Psychológia a patopsychológia dieťaťa*, 34,1999,č.3, s. 195 –201.
- POWERS, S. : Influences of Student and Family Factors on Academic Outcomes of Mainstream Secondary School of the Deaf Students. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*, VIII., č. 1, 2003, s. 57 –58.
- Smernica dekana Pedagogickej fakulty UK pre zabezpečenie prijímacích skúšok v školskom roku 2004/2005.*
- Štandardné pravidlá pre vytváranie rovnakých príležitostí pre osoby so zdravotným postihnutím*. Uznesenie prijaté Valným zhromaždením. Bratislava : Vládny výbor pre zdravotne postihnutých občanov Slovenska, 1994.
- Strategický dokument tematickej pracovnej skupiny pre oblasť vzdelávania. [Citované dňa 9.8.2005] Dostupné na : <<http://nrozp.sk/index.php?room=6> >
- TARCSIOVÁ, D. : Stratégie zabezpečenia štúdia na univerzite pre ľudí s postihnutím In: *Speciálna pedagogika*. - Roč. 11, č. 5 (2001-a), s. 310-313
- TARCSIOVÁ, D. : Názory stredoškolskej mládeže na integráciu sluchovo postihnutých In: *Školská integrácia sluchovo postihnutých detí a mládeže*. : The British Council, 2001-b. - S. 172-180
- TARCSIOVÁ, D. : Prediktory dosiahnutia vyššieho vzdelania u sluchovo postihnutých In: - *Nové trendy v oblasti sekundárneho a terciárneho vzdelávania sluchovými postihnutými* Hradec Králove : Gaudeamus, 2004. - S. 72-75. - ISBN 80-7041-462-6
- TARCSIOVÁ, D. : Študenti so sluchovým postihnutím na Pedagogickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. In: *Aktuálne problémy špeciálnej pedagogiky z aspektu interdisciplinárneho prístupu*. Bratislava : Sapientia, 2004. - S. 32-43
- TARCSIOVÁ, D. : *Komunikačný systém sluchovo postihnutých a spôsoby prekonávania ich komunikačnej bariéry*. Bratislava : Sapientia, 2005, s. 224 ISBN 80 –969112-7-9
- UČEŇ, I.: Postoje rodičov k integrácii postihnutých detí do bežných škôl. In: *Psychológia a patopsychológia dieťaťa*, 32,1997,č.3, s. 255 –261.
- VITÁSKOVÁ, K. : Analýza aktuálneho stavu v oblasti štúdia handicapovaných študentov na vysokých školách. In: *e-Pedagogium*, 2002, roč.2, č. 2 – mimořadné, s. 16-21.
- Zákon o sociálnej pomoci č. 195 /1998 Z.z. v znení neskorších predpisov
- Zákon č. 131/2002 Z.z. o vysokých školách a o zmene a doplnení niektorých zákonov.
- ZBORTEKOVÁ, K. : Integrované vzdelávanie sluchovo postihnutých detí a mládeže. In: *Ročenka Efeta 2003 – Nové podmienky výchovy a vzdelávania detí, žiakov a študentov so špeciálnymi výchovno – vzdelávacími potrebami*. Martin: Osveta, 2003, s. 89 –90.

Doc. PaedDr. Darina Tarcsiová, PhD.
 Katedra špeciálnej pedagogiky PdF UK
 Račianska 59
 813 34 Bratislava

e-mail : darina.tarcsiova@fedu.uniba.sk